

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2018

STOCKHOLM 2018

STEN EBBESEN

*Sprog, logik og diskussion i europæisk
tænkning og akademisk praksis*

ARISTOTELES OPFANDT SOM BEKENDT logikken, men en stor del af hans logik ville vi nu snarere kalde diskussionsteknik. I skriftet *Sofistiske gendrivelsler* giver han blandt andet sit publikum det råd at tænke på hvilken skole deres modpart i en diskussion tilhører, for hver skole har nogle specielle teser, som andre mennesker synes er underlige, og viden om at modparten er tvungen til at forsvare en ejendommelig tese kan man udnytte til at vinde overhånd i diskussionen.

Femten hundrede år senere kommenterer en anonym parisisk logiklærer Aristoteles' bemærkning ved at anføre eksempler fra sin egen samtid, hvor der i Paris var flere konkurrerende filosofiskoler, gerne opkaldt efter deres stiftere eller efter en karakteristisk tese: Peter Abelards arvinger blev kaldt *nominales* "navnefolkene" fordi de hævdede at kun tings navne – *nomina* –, ikke tingene selv, kan være universelle. Robert af Meluns elever blev kaldt *Meludinenses* ("Melun-folkene"), Gilbert af Porrés kaldtes *Porretani* osv. I sin kommentar til Aristoteles' bemærkning siger nu den pågældende lærer at hvis man fx véd at modparten tilhører Melunskolen, véd man at han skal holde på at intet følger af et falsk udsagn. Hvis man selv er nominalist, vil man hævde at hvad der én gang er sandt altid er sandt. Hvis nu Melun-manden forsøger at gendrive *den* tese ved at udlede noget falsk af den, kan man parere hans angreb. Han anser nemlig

den nominalistiske tese for at være falsk, og i følge hans egen tese kan han ingenting udlede af et falsk udsagn.

Aristoteles og hans parisiske kommentator fra omkring år 1200 levede begge i samfund hvor kunsten at diskutere, eller disputere, blev ivrigt dyrket både indenfor den enkelte filosofers skole og mellem de forskellige filosofers elever. De levede nemlig begge i en lærdomskultur hvor man var overbevist om at viden er et gode i sig selv og at diskussion er vejen til videnskabelig indsigt. Kun gennem diskussionens afdækning af uholdbare antagelser kan man komme fremad mod al videnskabs mål: at vide, at forstå.

Den overbevisning havde Aristoteles arvet fra Platon der havde arvet den fra Sokrates – og fra Sokrates, Platon og Aristoteles arvede alle senere antikke filosoffer den. I den tidlige middelalder var traditionen for god diskussion ved at uddø, men den blev genfødt i al sin glans i 1100-tallets Paris. Det var ikke en jomfrufødsel. Selv i de mindst diskuterende århundreder var tekster som vidnede om antikkens disputationsglæde tilgængelige for folk med passende uddannelse, og deres bekendtskab med den gamle kultur fik nogle til at diskutere, i det mindste med sig selv, og det endog om teologisk brandfarlige emner. Så der var en understrøm af diskussionskultur, som for eksempel bliver synlig i Johannes Eriugenas værker fra 800-tallet, og som for alvor kom til virke befrugtende da Vesteuropa fik sin bykultur tilbage henimod år 1100.

Det har siden været et karakteristisk træk ved vesterlandsk kultur at vi følger to tilsyneladende modstridende mål i den højere undervisning. På den ene side vil vi gamle videregive al den viden vi har erhvervet os til de unge, på den anden side vil vi lære dem ikke bare at tro på os, men tage kritisk stilling til hvad vi siger og gerne udfordre os i en diskussion. Der er ikke noget så oplivende for en lærer som en begavet student der kommer med gode indvendinger mod det man lige har doceret!

Når man interesserer sig for diskussion, er det også naturligt at interessere sig for dens redskab, sproget, sprogets forhold til den virkelighed vi taler om, og de logiske relationer mellem sproglige ytringer. Min

forskning har været koncentreret om senantik og middelalderlig logik og sprogteori – både teorier om sprogets interne struktur og om dets rolle som betydningsbærer.

Platon havde allerede i dialogerne *Theaitetos* og *Sofisten* lavet den første analyse af deklarativer sætninger: de må som minimum have to forskelligartede komponenter, et navn (*ónoma*) der identificerer hvad der tales om, og et andet ord, et ”omsagn” (*rhêma*) der siger noget om det der tales om. Det er den analyse vi nu, med en aristotelisk terminologi, kender som en subjekt-prædikats-analyse af sætninger.

Platon foreslog også at sætninger ikke direkte betegner noget i den ydre verden, men primært tanker hos den talende, en slags indre sætninger. I Aristoteles’ *Peri hermeneías* (*De interpretatione, Om fortolkning*) blev det til at ord primært betegner sjælelige modifikationer –begreber, om man vil–, og i kraft deraf kan de meddele information om den ydre verden, fordi mennesker grundlæggende begriber verdens inventar af genstande og processer på samme måde, så hvis du har haft nogenlunde samme erfaringer som mig, har du også stort set samme begrebsinventar som mig.

I Platons dialoger er det ikke altid nemt at se om Sokrates’ argumenter egentlig er gyldige. Aristoteles udviklede to metoder til at efterprøve påstandes holdbarhed og argumenters gyldighed og til at validere argumenter.

Den ene metode var topikken –fremlagt i værket *Topiká*, der fx i kap. IV.1 giver følgende anvisning på at kontrollere om det kan være rigtigt at ”noget man kan forestille-sig” er en art (*species*) under slægten (*genus*) ”noget man kan have viden om” (jeg paraphraserer):

Se om ikke der er noget som arten kan prædiceres om, mens den angivne slægt ikke kan. Det ér der, for det er sandt at sige om ”noget som ikke er til” at man kan forestille sig det, men ikke at det er noget som man kan have viden om: viden kan man kun have om ting der er til. Jamen, så er den påstand der skulle undersøges tilbagevist, for <der gælder den regel at> om alt hvorom en art kan prædiceres, kan også dens genus prædiceres.

Den aristoteliske topik blev senere i antikken udviklet til et system af regler til at efterprøve og validere argumenter. En regel som “hvad der gælder om en slægt (en genus) gælder også om enhver af dens arter (dens species)” kan validere en slutning som “Hvaler er pattedyr, så hvaler føder levende unger”, hvor man underforstår at det med at føde levende unger er et generelt træk ved pattedyr, og at pattedyr er en overordnet klasse (genus) i forhold til hvaler. Samme regel kan bruges til at afvise “Hvaler er pattedyr, men de føder ikke levende unger”.

Aristoteles’ anden metode var syllogistikken, fremlagt i *Analytica Priora*, hvor han observerede at formelle træk ved et argument kan validere eller invalidere det. Hvis argumentet består af tre universelle affirmative sætninger af typen *ethvert S er P*, og den første sætning siger “ethvert A er B”, mens den anden siger “ethvert B er C”, følger med nødvendighed “ethvert A er C”. Er de to præmisser derimod partikulære eller negative, følger ingenting.

Man kalder Aristoteles’ syllogistik en *termlogik*, fordi den bygger på bestemte skemaer for tre terms optræden i to præmisser og en konklusion. En anden form for logik, en *sætningslogik*, blev udviklet i generationerne efter Aristoteles af stoiske tænkere, der arbejdede med skemaer som fx *modus ponens*: ”Hvis det første, da det andet; men det første, altså det andet”. Her står ‘det første’ og ‘det andet’ for vilkårlige sætninger, som *p* og *q* i nutidens logik.

En mere forfinet grammatik og semantik fulgte også i tiden efter Aristoteles, navnlig takket være stoikernes indsats. Begreber som *syntaks* (gr. “samordning”), *konstruktion* (lat. “sammenbygning”) og *kongruens* (lat. “samstemmighed”) blev indført og gjort operationelle. Platon havde set at nogle typer ord “passede til hinanden” sådan ét af hver type – et navneord og et omsagnsord – kunne danne en helmening. Men nu kunne man gå meget mere i detaljen og sige at for at et navneord skal kunne konstrueres kongruent med et verbum, så de to alene danner en helmening, kræves (1) at de stemmer overens i grammatisk tal, (2) at navneordet er i kasus nominativ, og (3) at verbet er i tredje person. Med abstrakte be-

greber som *kasus*, *tal*, *person* og *kongruens* og *konstruktion* kunne man opstille regler for hvad der var acceptabelt, forståeligt sprog, og hvad der ikke var det.

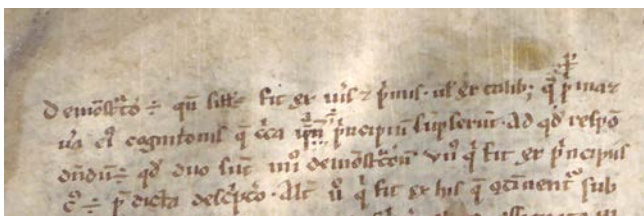
Meget af den stoiske indsats blev glemt, men middelalderens filosoffer fik nok overleveret til at der var rigeligt at gå i gang med. Grammatisk teori fik de primært fra Priscians store latin-grammatik *Institutiones grammaticae* fra det tidlige 6. århundrede. Som kilde til aristotelisk logik tjente både de relevante værker af Aristoteles, som samlet kaldes *Organon*, og Manlius Boethius' værker fra det tidlige 6. århundrede, hvor der også forekommer reminiscenser af stoisk logik.

Middelalderens højere undervisning var baseret på læsning af autoritative forfattere ledsaget af grundige diskussioner af det læste, hvor udgangspunktet for diskussionen gerne var at man prøvede at påvise at autoriteten havde uret i hvad han sagde, mens man gerne endte med at finde en måde hvorpå den gamles udsagn kunne forsvares. Man opfattede det i vidt omfang som at man tilegnede sig de gamles visdom, men i praksis førte det til megen selvstændig teoridannelse. Det er sådanne diskussioner jeg har viet størstedelen af min forskning.

I spørgsmålet om logisk følge forfinede skolastikerne den aristoteliske termlogik, og undersøgte dens grundlag. ”Bygger en syllogismes holdbarhed i virkeligheden på en mængde-teoretisk regel, som findes i topikken?” kunne de for eksempel spørge. De udviklede også en egen sætningslogik, og forsøgte fra det tidlige 1300-tal af at samle de forskellige kendte typer af gyldige argumenter under én teori, læren om følgeslutninger (*consequentiae*). Alt det skal jeg imidlertid kun strejfe i det følgende, hvor jeg summarisk vil præsentere tre af de mange spændende teorier jeg har beskæftiget mig med.

Indledende må jeg dog gøre opmærksom på en grundlæggende forskel i vilkårene for udforskningen af middelalderens filosofi og udforskningen af antikkens eller nyere tids. Alle bevarede antikke kilder er for længst udgivne med undtagelse af de småstumper der fra tid til anden dukker op på papyri, og langt de fleste af de værker som filosoffer fra nyere tid

har ønsket at verden skulle se foreligger på tryk. For middelalderens vedkommende er det kun en brøkdel af de bevarede værker som findes i trykt form; langt de fleste findes kun i håndskrifter fra perioden, og dem kræver det meget mere end latinkundskaber at læse. Faktisk er det kun et fåtal af specialister der overhovedet kan læse dem, og endnu færre kan udgive dem.

Håndskrift fra ca. år 1200, nu nr. C.924 i Uppsala Universitetsbibliotek, folium 69 recto. Begyndelsen af en afhandling fra midten af 1100-tallet om indholdet i Aristoteles' *Sofistiske gendrivelser*. Jeg udgav den i 1996. Teksten starter:

Demonstratio est quando sillogismus fit ex veris et primis vel ex talibus que per prima et vera eius cognitionis que circa ipsa est principium sumpserunt

I første linje har skriveren først glemt *per*, som derpå er indføjet over linjen (et *p* med en vandret streg gennem nedstregen). I anden linje har han først skrevet *ipū* = *ipsum*, men *ū* = *um* er blevet slettet ved underprikning (ekspunktion) og erstattet med den rigtige endelse *a* over linjen, hvor der endvidere er indsat et semikolonlignende tegn, som betyder *est*, for det ord havde skriveren også glemt i første omgang.

Derfor har min forskning i middelalderens teoridannelse altid været en kombination af udgivervirksomhed og fortolkning. Under arbejdet med at udgive en utrykt tekst, eller under læsningen af en allerede trykt tekst, støder man på interessante teorier og argumenter, som man gerne vil have yderligere materiale til at forstå; det fører til søgning efter relevante oplysninger både i udgivne og i uudgivne værker; hvilket fører til at man udgiver det uudgivne, hvor man så støder på nye interessante problemer og så videre, i princippet *ad infinitum*.

Mit første eksempel på en spændende middelalderlig teori er en der blev udviklet af franskmændene Gilbert af Porré († 1154) hen imod midten af 1100-tallet, på et tidspunkt hvor de parisiske videnskabslærere endnu ikke havde slået sig sammen i de fire mesterlaug (*facultates*) der tilsammen udgjorde Universitetet, og hvor teologi og filosofi endnu ikke var blevet skilt institutionelt ud fra hinanden.

Antikke tænkere havde set to niveauer i sprogenes ordforråd. Der er et grundlæggende vokabular, som er skabt til at omtale naturgivne genstande og forhold samt basale artefakter. Det indeholder ord som 'menneske', 'hest', 'hus', 'sort', 'hvid', 'højre', 'venstre'. Oven på det har man så bygget et forråd af fagtermer, herunder ikke mindst termer som grupperer grundsprogets ord og begreber: dette meta-vokabular indeholder ord som 'substantiv', 'verbum', 'trestavelser-', 'syllogisme', 'prædicere', 'genus', 'species'. Gilbert af Porré videreudviklede den antikke idé. Vores sprog er grundlæggende indrettet til at tale om det naturgivne og sansbare. Det indeholder imidlertid ikke blot ord, men også logisk-syntaktiske regler, der fx tillader at slutte fra 'Sokrates er et menneske' til 'Sokrates er et menneske i kraft af sin menneskelighed', det vil sige i kraft af sin menneskelige natur. Dette forudsætter selvfølgelig en bestemt ontologi, men netop denne del af Gilberts ontologi var en som mange i hans samtid kunne acceptere.

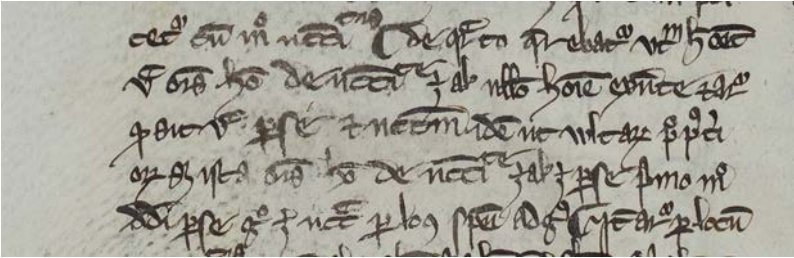
Oven på grundsproget har vi så bygget et sprog til at tale om kulturelle fænomener såsom institutioner, priser på varer og moralske vurderinger. Og et andet sprog til at tale om strukturer i sprog og virkelighed. Og endelig et sprog til at tale om det guddommelige. Alle de andre former for sprog er parasitiske på natursproget. Deres termer står for genstande som ikke er umiddelbart givne, og ofte slet ikke til at gribe med sanserne. De er typisk grundord anvendt metaforisk, som når vi siger at en vare har en *høj* pris – 'høj' er egentlig beregnet til at beskrive træer, bjerge og deslige. Hvis vi skal kunne bruge ordet i kultursproget, må vi respektere de logisk-semantiske bindinger det har i natursproget. Et *højt* træ står i modsætning til et *lavt* træ, altså må en *høj* pris stå i modsætning til en *lav* pris.

Vores evne til at forstå noget bliver for alvor sat på prøve i teologien. ‘Gud er Gud’ vides at være en sand sætning, men intet menneske ved præcis hvad ‘Gud’ betyder; og når man siger ‘er’ om Gud, betegner verbet i hvert fald ikke tidslig eksistens sådan som det ellers gør. Hvis ikke al teologisk tale skal blive ren nonsens, må den i det mindste respektere grundsprogets regler, så ligesom ‘Et menneske er et menneske’ implicerer ‘Et menneske er et menneske i kraft af menneskelighed’, må ‘Gud er Gud’ implicere ‘Gud er Gud i kraft af guddommelighed’. Den påstand fik den geskæftige munk Bernhard af Clairvaux til at anklage Gilbert for kætteri, men Gilbert havde fat i noget vigtigt ved menneskeligt sprog og betingelserne for forståelighed.

Mit andet eksempel er middelalderens analyse af hvad en sætnings termer refererer til, eller *supponerer for*, som man sagde. Når vi siger ‘Ethvert menneske er dødeligt’ eller ‘Alle mennesker er dødelige’ viser kvantorerne ‘ethvert’ og ‘alle’ at ‘menneske(r)’ står for alle individer som falder under den samlede klasse af mennesker. Og dog: verbet står i præsens, så måske er kun nutidige mennesker indbefattet, ligesom måske kun fortidige mennesker er indbefattet hvis vi siger ‘Alle mennesker *har været* dødelige’. Eller måske indskrænker verbets præsens ikke ordet menneskers reference, så faktisk står det for alle fortidige, nutidige og fremtidige mennesker.

Analysen bliver yderligere kompliceret hvis vi tilføjer en nødvendighedsoperator og siger ‘Ethvert menneske er *nødvendigvis* et dyr’. Tilsyneladende kan sætningen verificeres uanset om vi tror der kun refereres til nutidige mennesker eller også til for- og fremtidige, men der er et problem: intet menneske er nødvendigvis noget som helst, for kun det der altid eksisterer ejer nødvendighed. Ville sætningen være sand på et tidspunkt hvor der ingen mennesker var til?

Middelalderens logikere fandt på mange løsninger på den slags problemer, fx den at ‘Ethvert menneske er et dyr’ faktisk er en kamoufleret konditional-sætning: ‘Hvis der er noget som er et menneske, så er det et dyr’. Dette var William af Ockhams løsning omkring år 1320, men

Håndskrift fra ca. år 1300, nu nr. 509 i Stedelijke Openbare Bibliotheek i Brugge, folium 87 verso. Begyndelsen af en afhandling fra det sene 1200-tal om hvorvidt 'Ethvert menneske er nødvendigvis et dyr' er en sand sætning, som jeg p.t. forbereder en udgave af. Mellem de to §-tegn står:

De quarto querebatur utrum hec esset vera 'omnis homo de necessitate est animal' nullo homine existente. Et arguitur quod sit vera. Per se et necessarium idem, ut vult Aristoteles primo Posteriorum; sed ista 'omnis homo de necessitate est animal' est per se primo modo dicendi per se; ergo est necessaria (per locum speciei ad genus).

allerede pariserfilosoffen Boethius de Dacia ("Bo fra Danmark") havde to generationer tidligere udviklet en stort set ækvivalent teori. Grundlæggende samme løsning, i øvrigt, som Bertrand Russell (1872-1970) og hans elever valgte i det 20. århundrede, når de symboliserede en sådan universel sætning som ' $(x): \text{menneske}(x) \rightarrow \text{dyr}(x)$ '. Som de fleste nyere logikere vidste Russell dog ingenting om middelalderlig logik – hans velkrevne *History of Western Philosophy*, som nok var hovedgrunden til at han i 1950 fik Nobelprisen i litteratur, dokumenterer til fulde hans afgrundsdybe uvidenhed om middelalderen. Men der har været enkelte filosoffer i nyere tid der har ladet sig inspirere af deres middelalderlige forgængere. Semiotikkens fader Charles Sanders Peirce (1839-1914) er et kendt eksempel. Mindre kendt er at temporallogikkens fader Arthur Prior (1914-1969) udviklede sin teori i dialog med både Aristoteles og logikere fra 1300-tallet.

Mit sidste eksempel er en genial sprogteori, hvis fornemste repræsentant var Boethius de Dacia, som virkede ved *artes*-fakultetet i Paris om-

kring 1270, på et tidspunkt hvor teologien var blevet udskilt fra filosofien. Man påstår ofte at i middelalderen var teologi og filosofi vævet uløseligt ind i hinanden. Sandheden er at de middelalderlige universiteter for første gang nogensinde i historien fik de to discipliner adskilt: *philosophia* hørte til i *facultas artium*, *theologia* i *facultas theologica*. "Artister", det vil sige filosoffer, måtte ikke i deres undervisning bevæge sig ind på teologernes gebet; teologerne havde ikke nogen tilsvarende binding, men fremtrædende filosofilærere som Boethius de Dacia i det sene 1200-tal og Johannes Buridanus i det næste århundrede gjorde det lysende klart at de ikke ville acceptere teologisk indblanding i deres forskning.

Boethius' sprogteori kaldes *modisme* fordi begrebet *modi significandi*, "betegnelsesmåder", er centralt. Teorien siger at vores sprog afspejler verdens indretning via at afspejle vores forståelse af den. Der eksisterer kun enkeltting, men bag enkelttingene ligger der en struktur, så der til konkret eksisterende mennesker svarer en struktur 'menneske' eller 'menneskelighed', som er ubestemt med henblik på skellene mellem konkret og abstrakt, universel og partikulær, stabil og processuel.

I vores erkendelse af strukturen *menneske* tænker vi naturligt på den som noget stabilt, så det ord vi vælger til at betegne den skal betegne den som noget stabilt og selvstændigt, det vil sige at 'menneske' per definition er et substantiv. Men vi *kan* også tænke på den som en egenskab ved noget andet, og så bliver vores ord for den opfattelse et adjektiv, nemlig 'menneskelig'. Det er svært at tænke et menneske processuelt, men en handling som "at løbe" opfattes naturligt som processuel, og et ord der betegner handlingen som sådan er eo ipso et verbum, 'løbe'. Men vi *kan* også tænke på denne handling som noget stabilt der kan have vekslende egenskaber; så får vi et substantiv, 'et løb', der kan kvalificeres med adjektiver som 'hurtigt' eller 'langsomt'. På samme måde kan alle grammatiske kategorier opfattes som måder at betegne på.

Modisterne havde kun en grammatisk analyse af ét sprog, latin, men deres teori er ikke bundet til latin, for den siger intet om hvilke midler der skal bruges til at udtrykke en given betegnelse. En kasus

kan for eksempel i ét sprog udtrykkes med en endelse, i et andet med et særligt kasusmærke foran et substantiv. Men alle sprog kan i princippet udtrykke alle de måder at opfatte virkeligheden på som vi mennesker nu engang er fælles om, og som også har en baggrund i virkelighedens faktiske struktur. Vi kan godt nok skabe ord for ting der ikke eksisterer, – en kimære, fx – men sådanne ords betegnelsesmåder er de samme som dem for reale genstande: en kimære betegnes af substantivet ‘kimære’ *som om* den var en stabil genstand med egenskaber.

Selvfølgelig er der problemer ved en sådan teori, ligesom der er ved Noam Chomskys teori om sproglige universalier. Chomskys generative grammatik og hans påstand om at der er sproglige universalier blev straks efter sin fremkomst i min ungdom udsat for stor diskussion, og på ganske samme måde gik det modismen i det sene 13. århundrede: et hovedtræk ved den middelalderlige akademiske verden var netop at man til stadighed opsøgte og diskuterede problemerne ved nye såvel som veletablerede teorier.

Disputationskulturen med dens institutionaliserede – og meget grundige – diskussioner tvang både studenter og lærere til at prøve at se enhver sag fra mange sider, og det var et krav at den som fik det sidste ord i en disputation aldrig måtte undlade at besvare tidligere fremførte argumenter som gik imod hans konklusion. Renæssancens og oplysningstidens anti-skolastiske propaganda har fået mange til at tro at middelalderens lærestudier var åndløse institutioner for udenadslæren, og at hvis skolastikerne endelig diskuterede noget, var det tåbelige spørgsmål som hvor mange engle der kan danse på et knappenålshovede. Intet kunne være mere forkert. I skolastikkens blomstringstid, fra omkring 1100 til omkring 1400, stortrivedes diskussionen om alvorlige videnskabelige emner, og vigtige principper blev slået fast:

Intet modargument mod ens egen tese må forblive ubesvaret
En forklaring der ikke kan generaliseres er ingen forklaring.

For nu blot at nævne to vigtige principper.

Det var ikke ved middelalderens universiteter diskussionen vantrivedes: det var ved deres arvtagere i 1500-, 1600- og 1700-tallet. Man fastholdt disputationen som institution, men for det meste var disputationerne blodløse og ikke fremmede for videnskaben. Savnet af ægte diskussion blev så alvorligt at lærde folk i 1600- og 1700-tallet måtte danne egne selskaber, akademier, for at få et sted hvor man kunne føre seriøse diskussioner og drive seriøs forskning. Først med det 19. århundredes "humboldtske" universiteter kom begejstringen for at diskutere og gøre nye indsigter rigtig tilbage til sit hjem i universitetsverdenen. Snart kom der damp under kedlerne, og både de naturvidenskabelige og de humanistiske videnskaber trivedes. Interessant nok, kom lingvistikken og logikken, der ellers var faldet til et stade langt under middelalderens, atter til at blomstre, først med den indoeuropæiske sprogteori, så med Freges, Russells og Whiteheads logik, og senere med mange andre væsentlige udviklinger på begge felter.

Alle disse fremskridt skete i en diskuterende universitetskultur, hvor målet for både lærere og studenter primært var erkendelse, og midlet en kombination af læsning og diskussion, selv om man samtidig sørgede for at den overvejende del af studentermassen endte med at beherske et af de specielle kundskabsområder som staten nu engang mente at have brug for kyndige folk i.

Det er sådan et universitet jeg selv har studeret og undervist ved, men både i Danmark og i alle andre lande jeg kender til går udviklingen i retning af at vurdere et færdigt produkt –det være sig nok så mangelfuldthøjere end en god diskussion. Jeg frygter en tilbagevenden til situationen i de første århundreder efter reformationen, men håber på at ungdommen vil kræve sin ret til at diskutere.

N O T E R

Dette er en let redigeret udgave af et foredrag holdt i Vitterhetskademien den 3. oktober 2017. Da foredraget var min tak for at akademiet havde udpeget mig til at modtage årets Gad Rausings pris, så jeg det som min opgave at give et indtryk af indholdet i den forskning jeg fik prisen for. Jeg refererer derfor i denne afsluttende bibliografiske note primært til mine egne arbejder.

Overordnede fremstillinger af metode og indhold i middelalderlig filosofi findes i:

EBBESEN, S. 2002. *Dansk middelalderfilosofi ca. 1170 - 1536* (= S. Ebbesen & C.H. Koch, *Den Danske Filosofis Historie* 1), København: Gyldendal.

EBBESEN, S. & D. BLOCH 2010. *Videnssamfundet i det 12. og 13. århundrede. Forskning og formidling*, Historisk-filosofiske Skrifter 33, : København: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.

Om affiniteten mellem skoledebatter i 12. århundredes Paris og dem i Aristoteles' Athen:

EBBESEN, S. 2011. "Context-sensitive Argumentation: Dirty Tricks in the *Sophistical Refutations* and a Perceptive Medieval Interpretation of the Text", *Vivarium* 49: 75-94.

EBBESEN, S., D. BLOCH, J.L. FINK, H. HANSEN & A.M. MORA-MÁRQUEZ, 2014. *History of Philosophy in Reverse*, *Scientia Danica* series H 8.7, Copenhagen: Royal Danish Academy of Sciences and letters, s. 101-108.

Om antikke teorier om lag i sprogenes vokabular:

EBBESEN, S. 2018. "Stoikerne om sprogdannelse", *Aigis – nordisk tidsskrift for klassiske studier*. <http://www.igl.ku.dk/aigis>

Om Gilbert af Porré og hans skoles teori om sproglige lag:

EBBESEN, S. 2004. "Porretaneans on Propositions" i *Medieval Theories on Assertive and Non-Assertive Language* – Acts of the 14th Symposium on Medieval Logic and Semantics, ed. A. Maierù & L.Valente, Firenze: Olschki, s. 129-139.

Om middelalderlige teorier om reference:

PINBORG, J. 1972. *Logik und Semantik im Mittelalter. Ein Überblick*, Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog.

Om modisme:

PINBORG, J. 1967. *Die Entwicklung der Sprachtheorie im Mittelalter*, Beiträge zur

Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters 42.2, Münster:
Aschendorff.

EBBESEN & R. L. FRIEDMAN, udg., 1999. *Medieval Analyses in Language and Cognition. Acts of the symposium "The Copenhagen School of Medieval Philosophy, January 10-13, 1996"*. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filosofiske Meddelelser 77.